

Was de Beusichemse ridderlegende een bloedige slag bij de Lek?

Jacobus Buys, 1785-1787, Arent van Beschop en Jan van Renesse verdrinken in de Lek, 1304, Rijksmuseum

Ga even met ons mee naar 1304. Een stukje landelijke geschiedenis speelde zich af op de oevers van de Lek bij Beusichem. De strijdlustige ridder Jan van Renesse stierf 16 augustus 1304 in Beusichem en ligt in de kerk aldaar begraven. Dat is bekend. Verdrong hij, zoals de legende vermeldt? Of doodde ridder Jan van Beusichem en bevolking het leger van deze veldheer Van Renesse? Dat is een belangrijke vraag, want Jan van Renesse was niet zomaar iemand. Hij had de Vlaamsgezinden in 1302 geholpen aan een overwinning op de Fransen in de bekende Guldensporenslag. Die overwinning wordt nog jaarlijks gevierd met een Vlaamse feestdag. Daarna namen de Vlaamsgezinde troepen in 1304 Holland en Utrecht in. Van Renesse strandde in Beusichem.

Het verhaal werd zo doorverteld dat zijn paard soms bij storm nog te zien is in de Lek, op zoek naar zijn baas.

1304 was een zeer onrustige tijd met ridders. Jan van Beusichem regeerde vanuit zijn kasteel in Culemborg. In die late Middeleeuwen bestond Nederland nog niet. De graafschappen voerden onderling en intern veel strijd. Vlaams gezinde troepen met Van Renesse hadden Holland en het Sticht (Utrecht) ingenomen, maar Beusichem en Culemborg weerstond deze troepen.

Slag bij de Lek

In een recent artikel van de historische vereniging Oud-Houten wordt zijn dood als een zeer bloedige strijd beschreven. Burgers en ridders uit Beusichem en Culemborg hebben in die bewuste 'Slag bij de Lek' onder leiding van heer Jan van Beusichem (van Culemborg) een legertje van 100 man gedood (doodgeslagen). Daarbij werd Jan van Renesse gedood, een veldheer van naam. Daarna werden de kastelen van Schalkwijk en Everdingen verwoest als wraak door Jan van Beusichem. De heren van die plaatsen hadden de kant van de Vlaamsgezinden gekozen.

Maar was er werkelijk een bloedige slag bij de Lek? Algemeen bekend is dat Jan van Renesse bij het oversteken van de Lek bij Beusichem is verdronken op de vlucht. Ook is bekend dat hij in de kerk van Beusichem begraven is. Maar de slag bij de Lek wordt hier wel heel bloedig omschreven.

'Bij de Lek aangekomen op 16 augustus 1304 kreeg Jan van Renesse met de lokale krijgsheren Arend van Benskoop, Huibert van Everdingen en Bertold (Gijsbert)

water in de rivier stond bijzonder laag als gevolg van de extreem droge lente en zomer (bron). Vermoedelijk kan de veerboot niet varen en om toch over te steken, moest het legertje van zo'n 100 man de modder en kreekjes in de rivierbodem per voet oversteken. Ze werden daarbij opgewacht door Jan van Beusichem, heer van Kuilenborg, alsmede een deel van de lokale bevolking. Toen ze aan de overkant aankwamen werden ze doodgeslagen.'

Wat zeggen andere bronnen over deze slag? Op Wikipedia wordt gesproken over een verdrinking in Beusichem. Van Renesse's dood wordt een ongeluk genoemd. De boot die ze namen bij de overtocht was te zwaar beladen en kapseisde, waarbij Jan van Renesse verdronk met zijn metgezellen.

In oude kronieken, zoals *Klerk uit de Lage landen*, wordt Jan van Beusichem het verdrinken van Jan van Renesse in de schoenen geschoven. Er is ook een verhaal te vinden waarin beide versies (slag en ongeluk) worden gecombineerd. *'dat Jan van Beusichem (...) kennis hebbende gekregen van hunne nadering en voornemen om over de Lek te trekken, de klok hebben laten kleppen, om hun volk in de wapens te brengen, en daar mede op een uiterwaard in deze rivier, een plaat of eilandje de Weerdt genaamd, heer Jan van Renesse hebben aangevallen, en terug willen doen keeren, die met te veel te gelijk in een vaartuig, klein scheepje of pont om hun te ontwijken, daar zij zwaar geharnast waren en meer als honderd man sterk, met hun te gronde is gegaan en verdrongen; waarna vervolgens de lijken door hunne vrienden en bekenden met zalmzeegens wierden opgevischt en te Beusichem begraven.'*

□

‘Volksverhalen over de dood van Renesse gaan over zijn paard. Bij storm op de Lek zou zijn hoofd nog altijd boven de golven uitkomen om zijn baas te zoeken.’

Antonie F. Zürcher, schilderij uit 19e eeuw. Jan van Renesse verdrinkt in de Lek, Amsterdam Museum

Andere bronnen lokaliseren de dood van Van Renesse in Culemborg. Beusichem had al eeuwen een vroege onveiligere vorm van een veerpont, maar Van Renesse zou de overtocht bij Culemborg hebben gemaakt. Een deel van de troepen zou bij Beusichem zijn overgestoken. Het leger was zo groot dat ze zich hadden opgesplitst.

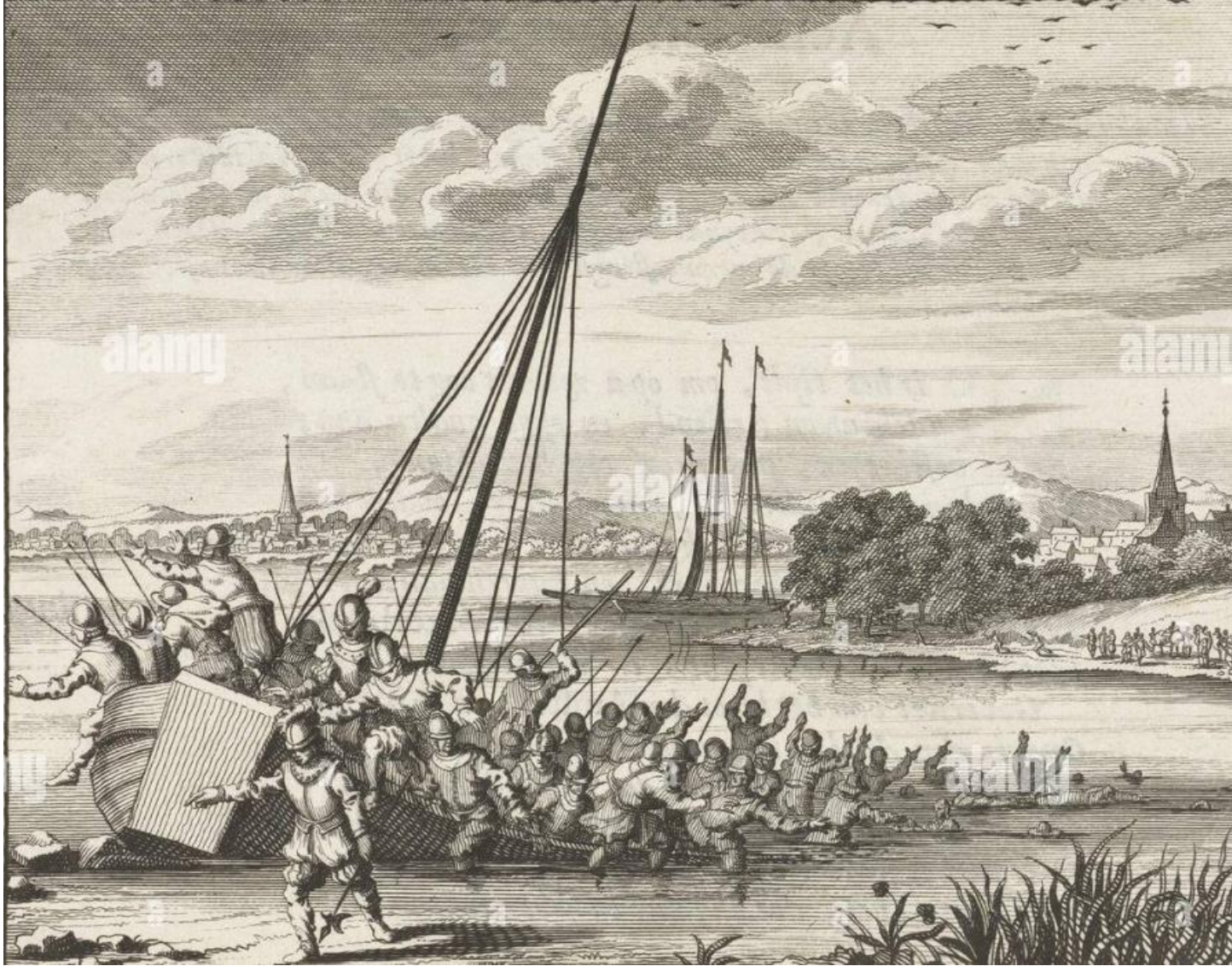
Legende met zwarte paard

De dood van Van Renesse werd ook een volkslegende, blijkt uit het boek *Roem van Ridders en Rivieren* van Anton van der Vet. Van Renesse wordt daar gekoppeld aan de moord op Graaf Floris V.

'Herinneringen aan de ridders zijn er echter nog genoeg. Duurzamer dan de hardste kloostermoppen der kasteelen is de legende. En in Beusichem kent men een heel mooie legende uit de Middeleeuwen. De plaats waar het drama zich afspeelde kun ge nog gaan zien. Want het gebeurde aan het Beusichemse veer, en wel in de jaren 1304. Eenige ridders die deel hadden genomen aan de moord op Floris V waren na de vandaar gevlucht en hadden in Utrecht eenige jaren een vrij rustig toevluchtsoord gevonden. Die ridders waren Jan van Renesse, Arent van Benschop, Hubert van Everdinge, Arend van Buren en Jan van der Leede. In Utrecht zag men de moordenaar echter met de nek aan en ten slotte vonden de heren het raadzamer naar het Zuiden te trekken. Vlak voor het vertrek voorspelde een oud vrouwtje den heer Heer van Renesse, dat hem het noodlot zou treffen als hij gelijk met een zwart paard het water overstak. Jan van Renesse geloofde dat en toen hij aan den Stichtsens oever naar Beusichem moest worden overgezet, zorgde hij wel, dat er geen zwart paard tegelijk met hom op de pont was. Maar ziet, toen het

vaartuig midden inden stroom was, dook uit een wijde draaikolk naast die pont, schuimend en brieschend, een enorme koolzwarte hengst op. Het dier sprong op de pont, die sloeg om en alle edelen verdrongen. De ondeglykkige veerman ook. De legende is hier de verdraaide waarheid, inderdaad zijn die ridders hier verdrongen doordat de pont omsloeg, maar een zwart rivierpaard zal daar niet bij zijn geweest. En de ridders uit Utrecht gevlucht niet wegens de moord op Floris V, maar wegens de slag bij het Manpad, waar Witte van Haemstede de Vlamingen versloegen. De verdrongen ridders waren namelijk Vlaamsgezind.'

Verschillende ridders zijn op deze plek in de Lek gesneuveld. Het legertje van Van Renesse zou uit enkele honderden mannen hebben bestaan, zo noemt een andere bron. Naast de heren van Schalkwijk en Everdingen, waren ook Arent van Amstel en Jan en Pelgrim van der Leede bij de slachtoffers. Dat er hevig gevochten is van beide kanten wordt in 1307 duidelijk als de Bisschop een verzoeningspoging doet. Er wordt honderd ponden bestemd om de dood van Roelof van Scadewijc te compenseren, die aan de Beusichemse kant vocht en sneuvelde.

Opnieuw een schilderij over de dood van Van Renesse aan de oever bij Beusichem. Hier worden twee troepen afgebeeld en verdrinkende manschappen. Het landschap is met heuvels uitgerust. Schilder onbekend.